

AZ ISZTAMBULI EGYEZMÉNY

végrehajtása helyi szinten:

Segédanyag és eszköztár a nők elleni erőszak, a párkapcsolati és családon belüli erőszak megelőzésére és felszámolására önkormányzatok, helyi és regionális közösségek számára

„Ha fentről nem megy...”

Az Isztambuli Egyezmény végrehajtása helyi szinten:

Segédanyag és eszköztár a nők elleni erőszak, a párkapcsolati

és családon belüli erőszak megelőzésére és felszámolására

önkormányzatok, helyi és regionális közösségek számára

A kiadvány létrejöttét az Open Society Initiative for Europe

(OSIFE) program keretében a Foundation Open Society Institute

– Nyílt Társadalom Intézet Alapítvány (FOSI) tette lehetővé.

Szerzők: Pap Enikő, Dés Fanni

Szerkesztő: Cserhádi Éva

Budapest, 2023

© NANE Egyesület – PATENT Egyesület

NANE
NŐK A NŐKÉRT EGYÜTT
AZ ERŐSZAK ELLEN EGYESÜLET

**PAT
ENT**
♀

Tartalom

BEVEZETŐ	1		
A nők elleni erőszak problémakörének helyzete Magyarországon	1		
Az Isztambuli Egyezmény	3		
Az Isztambuli Egyezmény szükségessége és létrejötte	3		
Az Egyezmény története Magyarországon	4		
Az Egyezmény tartalmának rövid áttekintése	5		
Az Egyezmény jelentősége a helyi (települési) önkormányzatok, közösségek számára	7		
A NŐK ELLENI, VALAMINT A PÁRKAPCSOLATI ÉS CSALÁDON BELÜLI ERŐSZAKKAL SZEMBENI FELLÉPÉS LEHETSÉGES BEAVATKOZÁSI TERÜLETEI ÉS INTÉZKEDÉSEI HELYI SZINTEN	8		
A helyi önkormányzatok és közösségek szerepe a szakszerű, hatékony fellépés érdekében	8		
Az önkormányzati fellépés célja és hatóköre	9		
A SZAKSZERŰ FELLÉPÉS ALAPELVEI, GARANCIÁI	10		
A főbb alapelvek, garanciális szabályok	10		
Az Egyezményben szereplő alapfogalmak	11		
INTEGRÁLT SZAKPOLITIKÁK ÉS ADATGYŰJTÉS	13		
Koordinált szakpolitikák – helyi akcióterv	14		
Koordináció, együttműködés	17		
Adatgyűjtés, kutatás	20		
MEGELŐZÉS	22		
Általános kötelezettségek	23		
Ismeretterjesztő kampányok, programok, tájékoztatás	24		
Ismeretterjesztő kampányok, programok szervezése helyi szinten	24		
Tájékoztató és ismeretterjesztő anyagok kidolgozása és terjesztése	25		
Média	26		
Oktatás	28		
		Szakemberek képzése, továbbképzése	29
		AZ ÁLDOZATOK VÉDELME ÉS TÁMOGATÁSA, SEGÍTÉSE	32
		Általános kötelezettségek	33
		Minden érintett szerv hatékony együttműködése	34
		Tájékoztatás az áldozatok számára	35
		Az áldozatokat támogató szolgálatok, szolgáltatások	35
		AZ ELKÖVETŐK FELELŐSSÉGRE VONÁSA: ELJÁRÁSOK	45
		Kockázatelemzés, kockázatkezelés	47
		Jogi segítségnyújtás	48

BEVEZETŐ

A nők elleni erőszak problémakörének helyzete Magyarországon

A **nők elleni erőszak** és ennek számos különböző formája – mint például a párkapcsolati erőszak, a szexuális erőszak és a munkahelyi szexuális zaklatás – **széles körben elterjedt jelenség**. Az erőszak a nők alapvető emberi jogainak megsértése. A kapcsolódó reprezentatív kutatások alapján Magyarországon milliós nagyságrendű a nők elleni erőszak áldozatainak száma. Jelenleg több mint 223 ezer nő él olyan párkapcsolatban, ahol a partnere fizikailag és/vagy szexuálisan bántalmazza.¹ Magyarországon évente számos családon belüli erőszak eset során ölnek meg nőket és gyerekeket, átlagosan két-három hetente lesz ennek egy nő a halálos áldozata.

Az elmúlt évtizedekben történtek pozitív változások a probléma kezelésére mind a jogszabályok, mind az intézményrendszer és a szolgáltatások terén is.² A témára vonatkozó kutatások és elemzések, a civil szervezetek tapasztalatai és a nemzetközi szervezetek ajánlásai alapján ugyanakkor számos probléma és hiányosság tapasztalható a rendszerben.

Gyakran a meglévő jogszabályokat és intézkedéseket sem használják, alkalmazzák a gyakorlatban az illetékes hatóságok, intézmények. Az áldozatok ugyanakkor sok esetben nem kapnak tájékoztatást, és ezért nem is tudnak a rendelkezésükre álló jogi és egyéb lehetőségekről, illetve arról, hogy hová fordulhatnak segítségért.

1 <https://nokjoga.hu/wp-content/uploads/nane-fra-nepesseg-enyubs-final-2014-w-w-2015jun19.pdf>

2 A témára vonatkozó főbb jogszabályok:

- 2009. évi LXXII. törvény a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról
- 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról
- 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
- 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról
- 2005. évi CXXXV. törvény a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről

Az érintettek tapasztalata szerint gyakran előfordul az ügyekben eljáró szakemberek részéről a jelenségre vonatkozó tudás és kompetencia hiánya, az áldozathibáztatás, valamint az erőszak bagatellizálása.³ Sem a segítő szakemberek, sem a jogalkalmazó szervek és hatóságok képzése során nem jelenik meg szisztematikusan, kötelező jelleggel és megfelelő tartalommal a nők elleni erőszak problémaköre.

Bár kialakultak a különböző szakmák és intézmények közötti együttműködés keretei, valamint a gyermekvédelmi jelzőrendszer és a hozzátartozók közötti erőszakra vonatkozó jelzőrendszer, ezek működése és hatékonysága fejlesztésre szorul. Az áldozatok rendelkezésére álló speciális szolgáltatások vagy nehezen elérhetőek, vagy nem léteznek. Az állami ellátórendszer, és általános, nem specializált áldozatvédelmi intézkedések, szolgáltatások alkalmatlanok e speciális áldozati kör szükségleteihez igazodó hatékony beavatkozásra.

Általános probléma az országban az is, hogy a nők elleni erőszak problémakörére vonatkozóan nincsenek naprakész kutatások⁴ sem a jelenség elterjedtségéről, sem az áldozatoknak a hatóságokkal, intézményekkel kapcsolatos tapasztalatairól. A különböző hatóságok és intézmények részéről vagy hiányzik a témára, illetve a megtett intézkedésekre vonatkozó adminisztratív adatok célzott gyűjtése, vagy ezek az adatok nem elérhetőek nyilvánosan. Ez pedig nehezíti az intézményi fellépés hatékonyságának elemzését, értékelését, és a szükséges lépések meghatározását is.

3 https://www.patent.org.hu/dokumentumok/kozpolitika_kutatas/VICATIS_kutatasi_beszamolo_2019.pdf

4 Magyarország tekintetében a jelenségre vonatkozó kutatások elsősorban az Európai Unió, az ENSZ, valamint női jogvédő civil szervezetek kezdeményezésében készültek. Ugyanakkor elengedhetetlen az állami intézmények szerepvállalása a nők elleni erőszak problémájára irányuló aktív és annak mindenkor aktuális helyzetét feltáró kutatás és adatgyűjtés végzése terén.

Az Isztambuli Egyezmény

Az Isztambuli Egyezmény szükségessége és létrejötte

Az általánosabb nemzetközi emberi jogi egyezmények és normák alapján az államoknak, valamint a kormányoknak kötelezettsége, hogy aktívan, kellő gondossággal, szakszerűen lépjenek fel a nők elleni erőszak, a párkapcsolati és a családon belüli erőszak minden formájával szemben. Azonban az egyes államok és kormányok válaszai, például az, hogy milyen jogi és egyéb intézkedéseket hoznak, illetve mekkora pénzügyi és humán erőforrást biztosítanak a probléma kezelésére, nagyban különböznek egymástól. Ezért alakult ki az a helyzet, hogy országonként eltérő képet mutat az erőszak elkövetőinek felelősségre vonása, az áldozatok védelme és a számukra elérhető szolgáltatások minősége.

A **nők elleni erőszak nagyságrendje miatt**, s annak érdekében, hogy az **áldozatok ugyanolyan szintű védelmet kapjanak** az erőszakkal szemben, Európa vezető emberi jogi intézménye, az Európa Tanács keretében megszületett az a döntés, hogy egy speciális, a témára fókuszáló egyezményben szabályozzák a fellépést. Így jött létre az **Egyezmény a nők elleni erőszak és a családon belüli erőszak megelőzéséről és felszámolásáról**.⁵ Az egyezmény szövegének megalkotásában az Európa Tanács tagállamainak, így Magyarországnak a képviselői is részt vettek. Az egyezményt 2011. április 7-én fogadta el az Európa Tanács keretein belül működő Miniszterek Bizottsága. Ezt követően 2011. május 11-én nyitották meg az aláírást a csatlakozó államok számára. Ez Isztambulban történt, innen származik az Egyezmény rövidített elnevezése, az Isztambuli Egyezmény. Az Egyezmény 2014. augusztus 1-jén lépett hatályba.

5 <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/>

Az Egyezmény története Magyarországon

Magyarország 2014. március 14-én **aláírta az Egyezményt**. Az aláírással a magyar állam kifejezte a szándékát, hogy a jövőben magára nézve jogilag is kötelezőnek ismeri el az Egyezményt. A magyar kormány az aláírást megelőzően és azt követően is tett lépéseket az egyezményhez való csatlakozás, az egyezmény törvénybe iktatása, az ún. ratifikáció érdekében. A ratifikáció azért fontos, mert ezzel válik az adott országban jogilag is kötelezővé az Egyezmény.

2017-ben Magyarországon – ahogy más országokban is – aktív, az Egyezményt támadó, lejárató, dezinformációs kampány kezdődött. Az Egyezmény kapcsán több forrás is terjesztett álhíreket, téves információkat. Ezeket az álhíreket, dezinformációkat az Európa Tanács maga is cáfolta, erről egy kiadvány is megjelent.⁶ A kampány eredményeképp az egyezmény törvénybe iktatására, **a ratifikációra** mind a mai napig **nem került sor** Magyarországon.

A kormány 2019-től kezdődően nyíltan is **ellenzi** a ratifikációt. 2020-ban a Parlament is elfogadott egy politikai nyilatkozatot az egyezmény elutasításáról. Mind a kormány, mind a Parlament az Egyezmény tartalma kapcsán terjesztett – fentebb említett – álhírekre és téves információkra hivatkozva utasította el az Egyezményt. Valamint arra hivatkozott, hogy a magyar szabályozás megfelelő, s a rendszer az egyezményhez képest nagyobb védelmet biztosít az áldozatoknak.

Az igazság azonban az, hogy az Egyezmény nem csupán a jogi szabályozásról szól, egyéb intézkedéseket és kötelezettségeket is előír az államok számára. Valójában **sem a magyar jogi szabályozás, sem az egyéb szükséges intézkedések és szolgáltatások köre, sem a gyakorlat nincsen összhangban az Egyezmény elvárásaival**.

Az elmúlt évtizedekben ugyan történtek pozitív változások a probléma kezelésére a jogszabályok, az intézményrendszer és a szolgáltatások terén is. Azonban a témára vonatkozó kutatások és elemzések, a nemzetközi szervezetek ajánlásai, az áldozatokkal foglalkozó civil szervezetek tapasztalatai és a nagy nyilvánosságot kapó ügyek mind azt bizonyítják, hogy Magyarországon a nők elleni erőszak problémakörének kezelésében számos rendszerszintű probléma és hiányosság tapasztalható.

Azzal, hogy a magyar állam nem csatlakozik az egyezményhez, elveszítjük azt a lehetőséget, hogy az Egyezmény végrehajtását ellenőrző, független szakértőkből álló bizottság időszakonként megvizsgálja és értékelje a megtett intézkedéseket, a helyzetet, a gyakorlatot. Az is elmarad ezáltal, hogy a szakértői testület javaslatokat fogalmazzon meg a kormány részére az erőszakkal szembeni hatékony és szakszerű fellépés érdekében.

Az Egyezmény tartalmának rövid áttekintése

Az Egyezmény mind a nők elleni erőszak, mind a családon belüli erőszak elleni fellépést szabályozza, utóbbiba beleértve a párkapcsolati erőszakot is. A „nők elleni erőszak” egy gyűjtőfogalom, ide tartoznak azok a cselekmények, amelyek a női mivoltuk miatt irányulnak a nők ellen, vagy amelyek aránytalan mértékben sújtják őket – fizikai, szexuális, lelki vagy gazdasági sérelmet vagy szenvedést okoznak vagy okozhatnak nekik, akár a közéletben, akár a magánéletben fordulnak elő. A „párkapcsolati és családon belüli erőszak”: a családon vagy a háztartási egységen belül, illetve a volt vagy jelenlegi házastársak vagy partnerek között elkövetett fizikai, szexuális, érzelmi vagy gazdasági erőszak. (Az Egyezmény a „domestic violence” kifejezést használja, s mivel ez mind a párkapcsolati, mind a tágabban vett családon belüli erőszakot magában foglalja, a továbbiakban a kiadványban is ezt a kettős értelmet megjelenítve hivatkozunk a fogalomra.) A fogalmak részletes kifejtése a következő részben található.

⁶ <https://rm.coe.int/istanbul-convention-questions-and-answers/16808f0b80>

Az Egyezmény **átfogó** megközelítést alkalmaz. Ez az jelenti, hogy az összes releváns, egymással is összefüggő területen meghatározza az alapvető feladatokat és intézkedéseket.

A beavatkozás 4 fő pillére:

a megelőzés,

az áldozatok védelme,

az elkövetők büntetőjogi felelősségre vonása, megbüntetése és

az integrált szakpolitikák.

Az egyezmény Preambuluma tartalmazza a nők elleni erőszakkal, családon belüli erőszakkal kapcsolatos főbb nemzetközi normákat, illetve a jelenség általános jellemzőit.

Az I. fejezet meghatározza az Egyezmény céljait, az alapvető fogalmakat, az állam általános kötelezettségeit, kiemelve a nők és férfiak közötti egyenlőség biztosítását és a hátrányos megkülönböztetés tilalmát.

A II. fejezet átfogó, koordinált **szakpolitikák** elfogadásáról, megfelelő pénzügyi erőforrások biztosításáról rendelkezik. Ezen felül a kutatás és statisztikai adatgyűjtés terén határozza meg a teendőket.

A III. fejezet középpontjában az **erőszak megelőzése** áll. Ebben található a közoktatással, a szakemberek képzésével, illetve a médiával kapcsolatos intézkedések.

A IV. fejezet tartalmazza **az áldozatok védelmével és támogatásával** kapcsolatos szabályokat. Ebben helyet kapnak az általános áldozatvédelmi alapelvek és szempontok, az áldozatok tájékoztatáshoz való joga, valamint az is, hogy milyen szolgáltatásokat kell létrehozni és működtetni az áldozatok számára.

Az V. fejezet jogi intézkedéseket tartalmaz. Meghatározza, hogy milyen cselekményeket kell **büntetni**, mik a minimum büntetések, illetve a büntetést súlyosbító körülmények. Ezen felül találhatóak itt rendelkezések az áldozatok kártalanításával, a szülői felügyeleti és kapcsolattartási joggal és a mediáció tilalmával kapcsolatban is.

A VI. fejezetben a nyomozásra és a büntetőeljárásokra vonatkozó

szabályok találhatóak, ideértve a távoltartást, a kockázatkezelést, illetve azokat az intézkedéseket, amiket az **áldozatok védelme** érdekében kell bevezetni és alkalmazni az **eljárások során**.

A VII. fejezet a **migrációs és menekültügyi** intézkedéseket tartalmazza.

A VIII. fejezet a **nemzetközi együttműködésről** szól.

A IX. fejezet szabályozza az **egyezmény végrehajtását ellenőrző rendszert**. Ebben központi szerepe van a nők elleni erőszak és a párkapcsolati és családon belüli erőszak elleni fellépés szakértői csoportjának, a GREVIO-nak. A GREVIO független szakértőkből áll, s időközönként értékeli az Egyezmény részes államaiban megtett intézkedéseket.

Az Egyezmény jelentősége a helyi (települési) önkormányzatok, közösségek számára

A nemzetközi egyezményekben, így az Isztambuli Egyezményben szereplő kötelezettségek, feladatok és intézkedések elsődleges címzettjei az államok és a kormányok. Egy problémával szemben akkor a leghatékonyabb a fellépés, ha a döntéshozók a legmagasabb szinten köteleződnek el és hozzák meg a szükséges intézkedéseket. Az államon és a kormányon kívül másoknak is lehet szerepe, tere és feladata abban, hogy az Egyezmény céljai megvalósuljanak. Ilyenek a fővárosban a kerületi önkormányzatok és a Fővárosi Önkormányzat, az ország teljes területén a települési vagy vármegyei önkormányzatok. A kiadvány következő fejezetei nyújtanak konkrét útmutatást, ötleteket és javaslatokat ahhoz, hogy mely intézkedéseket lehet helyi szinten is meghozni, azaz hogyan történhet meg az Egyezmény gyakorlatba ültetése.

A NŐK ELLENI, VALAMINT A PÁRKAPCSOLATI ÉS CSALÁDON BELÜLI ERŐSZAKKAL SZEMBENI FELLÉPÉS LEHETSÉGES BEAVATKOZÁSI TERÜLETEI ÉS INTÉZKEDÉSEI HELYI SZINTEN

A helyi önkormányzatok és közösségek szerepe a szakszerű, hatékony fellépés érdekében

A nők elleni erőszak, valamint a párkapcsolati és családon belüli erőszak az áldozatok alapvető jogait, életét, testi és lelki épségét, biztonságát veszélyeztető jelenség. A magyar államnak nemzetközi kötelezettsége van a hatékony és szakszerű fellépésre, ami a helyi önkormányzatok – a község, a város, a főváros és kerületei, valamint a vármegye önkormányzata – szintjén is feladatot, kötelezettséget jelent. Az áldozatok védelmét és biztonságát az illetékes hatóságoknak és intézményeknek garantálnia kell abban az esetben is, ha az állam nem részese az Isztambuli Egyezménynek. Az Egyezmény a témában felhalmozott több évtizedes tapasztalat alapján bizonyítékokra épülő útmutatást és segítséget nyújt abban, hogy ezt a kötelezettséget minél hatékonyabban és szakszerűbben lehessen ellátni.

Az Egyezmény céljait és tartalmát áttekintve látható, hogy számos területen tartalmaz előírásokat. A jogszabályalkotást és az országos szintű intézkedéseket kivéve az Egyezmény összes többi rendelkezése (cikkelye) értelmezhető, alkalmazható és meg is valósítható a helyi önkormányzatok és közösségek szintjén. Ebben a fejezetben a főbb beavatkozási területeket, lehetséges intézkedéseket vesszük sorra, és ezekre teszünk javaslatokat.

Az önkormányzati fellépés célja és hatóköre

Az Isztambuli Egyezmény a nők elleni erőszak, valamint a párkapcsolati és családon belüli erőszak megelőzését és felszámolását tűzi célul. A nők elleni erőszaknak számos formája létezik, a párkapcsolati erőszaktól a szexuális erőszakon át a szexuális zaklatásig. A családon belüli erőszak kapcsán az egyezmény magában foglalja a szűkebben vett párkapcsolati erőszak és a tágabban értelmezett, más családtagok közötti erőszak elleni fellépést is.

A fentiek alapján a helyi önkormányzatok célul tűzhetik ki a nők elleni erőszak minden formája vagy egyes formái elleni fellépést, illetve a párkapcsolati és családon belüli erőszak elleni fellépést specifikusan. Ideális esetben a lehető legszélesebbre kell venni az intézkedések hatókörét, figyelembe véve a helyi sajátosságokat, hatásköröket és lehetőségeket, és felmérve a szükségleteket.

Az állami intézményrendszert és ellátórendszert számos működési probléma és hiányosság gátolja a hatékony fellépésben. Ha ez nem így lenne, akkor is a szükség volna a nők elleni erőszakkal szembeni helyi, önkormányzati szintű intézkedésekre. Magyarországon például a lakáspolitikai terület az áldozatok támogatása terén –, az önkormányzatok hatáskörébe tartozik. Emellett a különböző hatóságok és szociális, valamint egyéb intézmények és szervezetek közötti együttműködést is célravezetőbben lehet koordinálni helyi önkormányzati szinten annak érdekében, hogy az intézkedések a lokális adottságokra épülve a lehető leghatékonyabban elégséges ki az áldozatok szükségleteit.

A SZAKSZERŰ FELLÉPÉS ALAPELVEI, GARANCIÁI

Az Egyezmény számos olyan – nemzetközileg is elismert – általános előírást és rendelkezést tartalmaz, ami a nők elleni erőszak, a párkapcsolati és családon belüli erőszak jelensége kapcsán a hatékony és szakszerű fellépést szolgálja. Ezek helyi szinten, az önkormányzati munkában, a helyi hatóságok, intézmények és szolgáltatók tevékenysége során is relevánsak, ezért ezeket érvényre kell juttatni és alkalmazni kell. Ennek az egyik módja, hogy az önkormányzat és a többi hatóság, valamint intézmény a kapcsolódó szakpolitikai és módszertani anyagaiban, dokumentumaiban rögzíti a problémakezelés és szakszerű fellépés alapelveit.

A főbb alapelvek, garanciális szabályok

- A **nők és férfiak társadalmi egyenlőségének célját és szempontját figyelembe kell venni** az intézkedések tervezése és végrehajtása során. A beavatkozásnak a fennálló egyenlőtlenségekre reagálni kell, hozzá kell járulnia a nők elleni hátrányos megkülönböztetés megszüntetéséhez.
- A **nők védelmét az erőszak minden formájával szemben garantálni kell**, a köz- és magánszférában egyaránt. **Zéró toleranciát** kell alkalmazni az erőszak minden formájával szemben.
- A probléma kezeléséhez **átfogó szemléletre van szükség**, amely integrált és koordinált közpolitikák kidolgozásán és végrehajtásán alapul.
- A fellépés során **kellő hangsúlyt és figyelmet kell fordítani a megelőzésre, az áldozatok védelmére, és az elkövetők felelősségére vonására egyaránt.**

- Az állami hatóságoknak, tisztviselőknek, megbízottaknak, intézményeknek és az állam nevében eljáró más szereplőknek tartózkodniuk kell a nők elleni bármilyen erőszakos cselekedetben való részvételtől, s ezzel a kötelezettséggel összhangban kell cselekedniük.
- A nők elleni erőszak és a párkapcsolati, családon belüli erőszak körébe tartozó cselekmények megelőzése, kivizsgálása, megbüntetése és az ilyen erőszakos cselekményekkel kapcsolatos jóvátétel biztosítása érdekében az illetékeseknek **kellő gondossággal kell eljárniuk.**
- Az **áldozatok jogai, védelme, biztonsága és szükségletei elsőbbséget élveznek.** Ezeket középpontba kell helyezni minden egyes beavatkozás, intézkedés során. Minden lépést ennek figyelembevételével kell megtervezni és végrehajtani.
- Az **összes érintett szereplő** – hatóságok, intézmények, áldozatsegítő szolgáltatókat nyújtók, civil szervezetek stb. - **hatékony együttműködését** elő kell segíteni és biztosítani kell az intézkedések során.

Az Egyezményben szereplő alapfogalmak

Az Egyezmény meghatározza a problémához kapcsolódó alapvető fogalmakat.⁷ Ezek iránymutatókat adnak a helyi szintű fellépésben is.

A **„nők elleni erőszak”**: az emberi jogok megsértéseként és a nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetés formájaként értelmezendő, és a nemi alapú erőszak mindazon cselekményeit felöleli, amelyek fizikai, szexuális, lelki vagy gazdasági sérelmet vagy szenvedést okoznak vagy okozhatnak a nőknek, ideértve az ilyen cselekményekkel való fenyegetést, a kényszert vagy a szabadságtól való önkényes megfosztást, akár a közéletben, akár a magánéletben fordul elő.

⁷ Isztambuli Egyezmény, 3. cikk

A **„párkapcsolati és családon belüli erőszak”**: a fizikai, a szexuális, az érzelmi vagy a gazdasági erőszak mindazon cselekményei, amelyek a családon vagy a háztartási egységen belül, illetve a volt vagy jelenlegi házastársak vagy partnerek között történnek, függetlenül attól, hogy az elkövető az áldozattal azonos helyen lakik vagy lakott-e.

A **„társadalmi nem”**: azok a társadalmilag kialakult szerepek, viselkedési formák, tevékenységek és jellegzetes tulajdonságok, amelyeket egy adott társadalom a nők és a férfiak tekintetében helyesnek tekint.

A **„nők elleni nemi alapú erőszak”**: olyan erőszak, amely női mivolta miatt irányul a nők ellen, vagy amely aránytalan mértékben sújtja őket. Az Egyezmény számos egyéb olyan megállapítást tesz, amelyek elengedhetetlenek, meghatározóak a szakszerű fellépéshez, mind országos, mind helyi szinten. Ezek az alábbiak:

- A „nők elleni erőszak a nők és a férfiak közötti, történelmileg kialakult egyenlőtlen hatalmi viszonyok megnyilvánulása, amelyek a férfiak részéről a nők feletti uralkodáshoz és a nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetéshez, valamint a nők teljes érvényesülésének megakadályozásához vezettek.”
- A nők elleni erőszak mint nemi alapú erőszak strukturális természetű, „olyan meghatározó társadalmi mechanizmus, amely a nőket a férfiakhoz képest alárendelt helyzetbe kényszeríti.”
- A „nők és a lányok gyakran vannak kitéve az erőszak olyan súlyos formáinak, mint a párkapcsolati és a családon belüli erőszak, a szexuális zaklatás, a nemi erőszak, a kényszerházasság, az ún. »becsület« nevében elkövetett bűncselekmények és a nemiszervcsonkítás, amelyek a nők és a lányok emberi jogainak súlyos megsértését jelentik, és komoly mértékben akadályozzák a nők és a férfiak közötti egyenlőség elérését.”
- A „nők és a lányok a nemi alapú erőszak veszélyének nagyobb arányban vannak kitéve, mint a férfiak.” A „párkapcsolati és családon belüli erőszak aránytalan mértékben sújtja a nőket”, de férfiak is válhatnak az ilyen erőszak áldozatává.

- Azok a gyermekek, akik a párkapcsolati és a családon belüli erőszak tanúi lesznek, maguk is az erőszak áldozatainak tekintendők.
- A fegyveres konfliktusok során a polgári lakosság és különösen a nők ellen széles körben és módszeresen elkövetett nemi és szexuális erőszak emberi jogokat sért. A „konfliktusok alatt és után megnövekszik a nemi alapú erőszak lehetősége.”⁸

INTEGRÁLT SZAKPOLITIKÁK ÉS ADATGYŰJTÉS

Az Isztambuli Egyezmény rendelkezései

7. cikk – Átfogó és koordinált szakpolitikák elfogadása és – az összes érintett szerv, intézmény és szervezet közötti hatékony együttműködésében való – végrehajtása, amelyek az Egyezmény hatálya alá tartozó erőszak megelőzéséhez és leküzdéséhez szükséges valamennyi intézkedést magukban foglalják.

8. cikk – Elegendő pénzügyi és humán erőforrás biztosítása az integrált szakpolitikák, intézkedések és programok megfelelő végrehajtásához.

9. cikk – A nők elleni erőszak elleni küzdelem terén tevékenykedő nem kormányzati szervezetek és civil társadalom munkájának elismerése, ösztönzése és támogatása; hatékony együttműködés kialakítása ezekkel a szervezetekkel.

10. cikk – Koordinációs szerv létrehozása/kijelölése az Egyezmény hatálya alá tartozó erőszak megelőzésére és leküzdésére vonatkozó szakpolitikák és intézkedések koordinálása, végrehajtása, ellenőrzése és értékelése céljából.

11. cikk – Adatgyűjtés és kutatás (statisztikai adatok gyűjtése; kutatás, felmérések a lakosság körében).

Koordinált szakpolitikák – helyi akcióterv

A nők elleni erőszakkal, valamint a párkapcsolati és családon belüli erőszakkal szemben a koordinált, hatékony és szakszerű fellépés biztosítására a legcélszerűbb, ha a döntéshozók a fő célokat és a szükséges intézkedéseket egy szakpolitikai dokumentumban határozzák meg. Ennek konkrét eszköze lehet az Isztambuli Egyezményen alapuló, az Egyezmény helyi szinten alkalmazható rendelkezéseinek gyakorlatba ültetését célzó, **helyi (kerületi) akcióterv** kidolgozása, elfogadása, majd következetes végrehajtása és felülvizsgálata.

Az akcióterv kidolgozásának legelső, lényeges lépése **a helyzet- és szükségletfelmérés**.

Az akcióterv elsődlegesen fontos eleme a helyi szintű áttekintés: a kapcsolódó kutatások, felmérések, adatok összegyűjtése; a különböző hatóságok, intézmények, szakmák, civil szervezetek gyakorlati tapasztalatainak feltérképezése (például célzott interjúk formájában); a helyi (kerületi) problémák és szükségletek beazonosítása; végül az erőforrások és a kulcsszereplők meghatározása.⁹

A helyzetfelmérésre épül aztán **a célok, a prioritások és a releváns területek** kijelölése, majd ezekhez kapcsolódva a szükséges **intézkedések** meghatározása. Ezek végrehajtásához felelősöket, határidőket és költségvetési forrásokat kell rendelni.

A költségvetés kapcsán kihívást jelenthet, ha a pénzügyi erőforrások korlátozottak vagy nem állnak rendelkezésre. Ebben az esetben célszerű legalább azt feltüntetni, hogy milyen lehetőségek, tervek vannak az adott tevékenység finanszírozására. A nők elleni erőszakkal szembeni fellépésnek költséghatékony módja lehet, ha az akcióterv a meglévő helyi intézményrendszert bővíti ki olyan szolgáltatásokkal,

amelyek speciálisan a nők elleni erőszak áldozatainak szükségleteire válaszolnak.

A helyzetfelmérés eredményeként **különböző területeken** lehet indokolt és szükséges a fellépés és intézkedés. A helyi önkormányzatok hatáskörét, kompetenciáját is figyelembe véve a cselekvési program intézkedései között szerepelhetnek az alábbi célok és intézkedések:

- a helyi *lakosság tudatosságának növelése* a nők elleni erőszak, párkapcsolati és családon belüli erőszak témájában; az áldozatok és az őket támogató, segítő személyek számára információ biztosítása az erőszak jelenségéről, a rendelkezésre álló lehetőségekről, és azokról az intézményekről és szervezetekről, ahová az áldozatok segítségért fordulhatnak;
- a témában érintett, feladatot ellátó, felelősséggel rendelkező gyakorlati szakemberek, jogalkalmazók *szakmai kompetenciáinak fejlesztése, kapcsolódó képzések szervezése, a hatékony és szakszerű fellépést célzó szemléletmód, módszerek, gyakorlatok és eszközök megismertetése*;
- a témában érintett, feladatot ellátó, felelősséggel rendelkező hatóságok, intézmények, szolgáltatók, civil szervezetek *intézményközi, szakmaközi együttműködésének erősítése, a gyermekvédelmi és a hozzátartozók közötti erőszakra vonatkozó jelzőrendszer működésének fejlesztése, mind általánosságban, mind az egyes kapcsolódó esetek, ügyek kapcsán*;
- a témában érintett, feladatot ellátó, felelősséggel rendelkező intézmények, szolgáltatók, civil szervezetek *szolgáltatásainak fejlesztése*; olyan intézmények és szolgáltatások létrehozása, amelyek kifejezetten a nők elleni erőszak áldozatainak szükségleteire válaszolnak és traumainformáltak;

⁹ A helyzet- és szükségletfelmérés tartalmára javaslatok itt találhatóak: <https://nane.hu/szakembereknek/onkormanyzatok/>

- az önkormányzati *bérlakásrendszer* olyan irányú *fejlesztése*, amely tekintetbe veszi a nők és a nők elleni erőszak áldozatainak speciális szükségleteit is;
- a témára vonatkozó adminisztratív, *statisztikai adatgyűjtési rendszer áttekintése és fejlesztése*, az adatok közzététele.

Az akciótervben meg kell határozni, hogy milyen időközönként és milyen módon fog történni a végrehajtás figyelemmel kísérése és ellenőrzése (**monitoring**). Hangsúlyt kell fektetni az akcióterv **értékelésére** is. Mind a monitoring, mind az értékelés eredményét figyelembe kell venni, és be kell építeni a következő tervezési fázisba.

Az akciótervet célszerű összehangolni más, a témában releváns helyi szakpolitikai dokumentumokkal, stratégiákkal és tervekkel (például a Szolgáltatástervezési Konceptióval).

Az egyenlő bánásmódról szóló törvény alapján¹⁰ a községek, a városok és a főváros kerületeinek önkormányzatai (települési önkormányzatok) ötévente **helyi esélyegyenlőségi programot** fogadnak el. A jogszabályban a nők mint hátrányos helyzetű célcsoport külön is nevesítve vannak. A kidolgozott akciótervet a helyi esélyegyenlőségi programba is be lehet építeni, akár annak különálló részeként, fejezeteként vagy esetleg mellékleteként.

Fontos ugyanakkor szem előtt tartani, hogy a nők elleni erőszak, a párkapcsolati és családon belüli erőszak témájában mind a helyzetfelméréshez, mind az intézkedések kidolgozásához és végrehajtásához speciális módszertan és szakértelem szükséges. Az akcióterv kidolgozása és végrehajtása **az összes témában érintett helyi szereplő** – települési, kerületi hatóságok, intézmények, szolgáltatók, civil szervezetek, továbbá a témában szakértelemmel rendelkező más civil szervezetek – **érdemi bevonásával, velük együttműködve** történik. Ebben kiemelt szerepe lehet a már működő, szakmai egyeztető fórumoknak. Ilyen például a fővárosi kerületekben működő Áldozatsegítő Szakmai Együttműködési Rendszer.

¹⁰ 2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról, 31. § <https://njt.hu/jogszabaly/2003-125-00-00>

Indokolt és hasznos a helyi lakosságot is bevonni és az érintettek tapasztalatait is beépíteni a célok és intézkedések meghatározásába és az akcióterv megtervezésébe. A helyiek megoszthatják a témában szerzett tapasztalataikat, javasolataikat és a tervezett intézkedésekkel kapcsolatos véleményüket lakossági fórumokon, vagy – a téma jellege miatt – névtelenséget biztosító (online) kérdőívek kitöltésével.

Koordináció, együttműködés

Az Egyezmény szerint országos szinten egy koordinációs szervezet, testületet kell létrehozni, melynek feladata, hogy koordinálja, végrehajtsa, ellenőrizze és értékelje az Egyezmény hatálya alá tartozó erőszak megelőzésére és leküzdésére vonatkozó szakpolitikákat és intézkedéseket. Feladatai közé tartozik még a kapcsolódó adatgyűjtés koordinálása, az eredmények elemzése és terjesztése.

A koordinációért felelős **szerv létrehozása, illetve** felelős **személy vagy személyek kijelölése** helyi szinten, az önkormányzatok esetében is megtehető. Egy ilyen szerv vagy személy kijelölése kifejezetten hasznos az erőforrások felelős felhasználása, a minél alaposabb, tényeken és bizonyítékokon alapuló tervezés és fellépés szempontjából. A felelős szerv/személy munkája nagymértékben segítheti a különböző hatóságok, intézmények, szervezetek közötti információáramlást, együttműködést általánosságban, de az egyes ügyek kezelése kapcsán is.

A helyi szintű, különböző hatóságok, intézmények, szolgáltatók, civil szervezetek közötti együttműködés erősítése érdekében célszerű és hasznos **együttműködési megállapodásokat** kötni. Ez egyrészt elvi szinten is fontos lépés, mivel megmutatja és rögzíti a különböző szereplők elköteleződését a problémával szembeni határozott fellépésre. Másrészt meghatározza ennek a fellépésnek a közös alapelveit. Harmadrészt rögzíti az egyes szereplők konkrét feladatait és vállalásait.

Szintén az együttműködést erősíti, ha helyi szinten is **szakmaközi**,

intézményközi fórumok alakulnak és működnek, a különböző releváns szereplők – önkormányzat, rendőrség, bíróság, családsegítő és gyermekjóléti központ, gyámhatóság, civil szervezetek, egészségügyi, oktatási intézmények stb. – bevonásával.

Bizonyított, hogy a párkapcsolati és családon belül erőszak áldozatainak védelme és támogatása sokkal hatékonyabb¹¹ abban az esetben, ha a különböző hatóságok és intézmények **együttműködnek és konzultálnak egy-egy eset kapcsán**. Az együttműködés általános fórumainak megteremtésén túl fontos kidolgozni az együttműködés kereteit, alapelveit, módját, és az ehhez kapcsolódó eljárásrendet is. Ennek megalapozását segíthetik elő a hatóságoknál és az intézményekben az olyan szakmai protollok, amelyek kifejezetten a nők elleni erőszak, a párkapcsolati és családon belüli erőszak áldozatainak szakszerű, hatékony támogatását tűzik ki célul. Ezt a célt szolgálják a kifejezetten a témában a helyi önkormányzati intézmények által szervezett esetmegbeszélések és esetkonferenciák is.

A párkapcsolati és családon belüli erőszak, illetve a gyerekek érintettsége esetén a helyi szintű együttműködéshez **a jelenlegi jogi szabályozás** is ad keretet.

A **hozzátartozók közötti erőszak miatti távoltartásról szóló törvény**¹² tartalmazza a hozzátartozók közötti erőszak megelőzését szolgáló intézményrendszerre és a jelzési kötelezettségre vonatkozó szabályokat. A törvény egyrészt felsorolja azokat az intézményeket, hatóságokat, szolgáltatókat, szervezeteket, akik a hozzátartozók közötti erőszak megelőzéséhez kapcsolódó feladatot látnak el alaptervékenységük keretében.¹³ Ezek az intézmények és személyek

11 https://nane.hu/wp-content/uploads/integralt_magyar_nane_hcm.pdf

12 2009. évi LXXII. törvény a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról, <https://njt.hu/jogszabaly/2009-72-00-00>

13 Ide tartoznak: az egészségügyi szolgáltatást nyújtók (védőnői szolgálat, házi orvos, házi gyermekorvos); a személyes gondoskodást nyújtó szolgáltatók (családsegítő szolgálat vagy központ, gyermekjóléti szolgálat vagy központ, gyermekek vagy családok átmeneti otthona);

kötelesek jelezni a családvédelmi koordinációért felelős szervnek, ha hozzátartozók közötti erőszak veszélyét észlelik. A felsorolt intézmények és a családvédelmi koordinációért felelős szerv a hozzátartozók közötti erőszak megelőzése és a bekövetkezett erőszak ártalmainak csökkentése érdekében kötelesek továbbá egymással együttműködni és egymást kölcsönösen tájékoztatni.¹⁴

A gyerekek érintettsége esetén hasonló kötelezettséget teremt **a gyermekvédelmi törvény**.¹⁵ A törvény felsorolja azokat, akik – a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítése, a gyermek veszélyeztetettségének megelőzése és megszüntetése érdekében – alaptervékenységük keretében gyermekvédelmi rendszerhez kapcsolódó feladatot látnak el.¹⁶ Meghatározza továbbá, hogy a felsorolt intézmények és személyek kötelesek a) jelzéssel élni a gyermek veszélyeztetettsége esetén a gyermekjóléti szolgáltatást nyújtó szolgáltatóknál, b) hatósági eljárást kezdeményezni a gyermek bántalmazása, illetve súlyos elhanyagolása vagy egyéb más, súlyos veszélyeztető ok fennállása, továbbá a gyermek önmaga által előidézett súlyos veszélyeztető magatartása esetén. A meghatározott személyek, szolgáltatók, intézmények és hatóságok a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítése, a veszélyeztetettség megelőzése és megszüntetése érdekében kötelesek továbbá egymással együttműködni és egymást kölcsönösen tájékoztatni.¹⁷

a köznevelési intézmény, a szakképző intézmény és a nevelési tanácsadó; a gyámhatóság, rendőrség, ügyészség, bíróság, pártfogó felügyelői szolgálat, az áldozatsegítés és a kárenyhítés feladatait ellátó szervezetek, a menekülteket befogadó állomás, a menekültek átmeneti szállása, az egyesületek, alapítványok. Lásd a távoltartásról szóló törvény, 2. § (1)

14 2. §., (2-4)

15 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról. <https://njt.hu/jogszabaly/1997-31-00-00>

16 17. § (1)

17 17. § (2-4)

Adatgyűjtés, kutatás

A **statisztikai adatok gyűjtése, elemzése és közzététele** kulcsfontosságú a hatóságok és az intézmények munkájának nyomon követéséhez és a szükséges fejlesztések meghatározásához.

Helyi szinten a releváns statisztikai adatok körébe tartozhatnak a különböző eljárásokra vonatkozó adatok (megindított, befejezett eljárások hossza, eljárások száma, eredménye), a hatósági intézkedések adatai (például az elrendelt ideiglenes megelőző távoltartások száma), és a különböző, áldozatsegítő és egyéb szolgáltatásokra, illetve ezek igénybevételére vonatkozó adatok.

A statisztikai adatgyűjtésen kívül a témában végzett **kutatások és elemzések** fontos információval tudnak szolgálni többek között a helyi lakosság problémáival kapcsolatos ismereteiről, attitűdjeiről, valamint a rendelkezésre álló lehetőségekkel – a jogszabályokkal és a szolgáltatásokkal – kapcsolatos tudásáról. Érdemes célzott kutatásokat kezdeményezni az áldozatok szükségleteiről és támogatásuk hatékonyságáról. A témára vonatkozó kérdéseket akár egyéb, általánosabb témában tervezett kutatások módszertanának összeállítása során is be lehet építeni. Arra külön gondot kell fordítani, hogy a lakosságot megszólító kutatások, felmérések esetén a módszertan szakmailag megfelelő legyen, és személyes adatfelvétel esetén speciális felkészítést kapjanak a kérdezőbiztosok¹⁸, illetve a kapcsolódó felmérések során rendelkezésre álljanak azok az információk is, hogy hová fordulhatnak az áldozatok.

A helyi önkormányzatoknak szóló javaslatok összefoglaló listája:

- Helyzet- és szükségletfelmérés helyi szinten
- Egy helyi akcióterv kidolgozása, elfogadása
 - ◆ célok, prioritások, intézkedések; felelősök, határidő, ütemezés, költségvetés meghatározása
 - ◆ az összes érintett szereplő érdemi bevonása; együttműködés, konzultáció
 - ◆ monitoring rendszer kidolgozása
 - ◆ értékelési rendszer kidolgozása
 - ◆ kapcsolódás más szakpolitikákhoz, dokumentumokhoz (helyi esélyegyenlőségi program, egyéb koncepciók)
- A helyi szintű koordináció biztosítása; helyi együttműködések erősítése
 - ◆ felelős szerv vagy személy/személyek kijelölése
 - ◆ együttműködési megállapodások kidolgozása, aláírása
 - ◆ együttműködési fórumok kialakítása, megerősítése, működtetése
 - ◆ a témában szakértelemmel rendelkező civil szervezetek érdemi bevonása, tapasztalataik, szaktudásuk hasznosítása
- Adatgyűjtés, adatelemzés
 - ◆ a helyi szinten rendelkezésre álló statisztikai adatok áttekintése, elemzése
 - ◆ a releváns statisztikai adatok rendszeres gyűjtése és közzététele
 - ◆ helyi szintű kutatások, felmérések készítése, elemzése, közzététele; a téma beemelése az egyéb felmérésekbe.

18 http://real.mtak.hu/105635/1/2020_01_034.pdf

MEGELŐZÉS

Az Isztambuli Egyezmény rendelkezései

12. cikk – Általános kötelezettségek

13.cikk – Tudatosságnövelés: kampányok vagy programok támogatása, lebonyolítása a lakosság tudatosságának növelése és ismereteinek bővítése érdekében (az erőszak megnyilvánulási formáival, gyermekekre gyakorolt hatásaival és a megelőzés szükségességével kapcsolatban). Az erőszakos cselekmények megelőzését célzó intézkedésekkel kapcsolatos információk széleskörű terjesztése.

14. cikk (2) – Oktatás: a nők és férfiak közötti egyenlőség, a nemi sztereotípiák kerülése, a kölcsönös tisztelet, az erőszakmentes konfliktusmegoldás, a nők elleni nemi alapú erőszak és a személyi integritáshoz való jog témáinak megjelenítése az informális oktatási, a sport-, a kulturális és a szabadidős létesítményekben és a médiában

15. cikk – Szakemberképzés (az erőszakos cselekmények megelőzéséről és felismeréséről, a nők és a férfiak közötti egyenlőségről, az áldozatok szükségleteiről és jogairól, a másodlagos áldozattá válás megelőzésének módjairól, a koordinált, intézményközi együttműködésről)

17. cikk – A magánszektor és a média részvétele – a nők elleni erőszak megelőzése és a nők méltósága tiszteletben tartása növelése céljából (részvétel a szakpolitikák kidolgozásában és végrehajtásában; iránymutatások és önszabályozó normák kidolgozása).

Általános kötelezettségek

Az Egyezmény a megelőzés terén is rögzíti az alapvető kötelezettségeket. Ezeket a kapcsolódó tevékenységek szervezésekor szem előtt kell tartani.

- Változásokat kell előmozdítani „a nők és a férfiak társadalmi és kulturális viselkedésmintáiban azzal a céllal, hogy **megszűnjenek azok az előítéletek, szokások, hagyományok és gyakorlatok**, amelyek a nők feltételezett alsóbbrendűségén, illetve a sztereotip női és férfi szerepeken alapulnak.”
- **Az erőszak minden formáját meg kell előzni**, akár természetes, akár jogi személyek követik el.
- „Az intézkedéseknek figyelembe kell venniük és kezelniük kell a sajátos körülmények miatt **sérülékeny személyek különleges szükségleteit**, és az áldozatok emberi jogait kell középpontba helyezniük.”
- **A társadalom minden tagját**, különösen a férfiakat és a fiúkat, ösztönözni kell, hogy **aktívan járuljanak hozzá** az erőszak minden formájának megelőzéséhez.
- Garantálni kell, hogy a **kultúra, a szokások**, a vallás, a hagyomány és az úgynevezett „becsület” **ne jelentsen mentséget** az erőszakos cselekményekre.
- Elő kell segíteni **a nők jogérvényesítésének megerősítését célzó programokat** és tevékenységeket.¹⁹

¹⁹ 12. cikk

Ismeretterjesztő kampányok, programok, tájékoztatás

A nők elleni erőszak, a párkapcsolati és családon belüli erőszak kapcsán kulcsfontosságú, hogy a nagyközönség is tisztában legyen az alapvető ismeretekkel és ezen belül azzal is, hogy hová fordulhatnak az áldozatok védelemért és segítségért.

A kutatások és a gyakorlati tapasztalatok is azt bizonyítják, hogy a magyar társadalomban a problémával kapcsolatos tudatosság terén bőven van teendő: számos tévhit él a nők elleni erőszak, a párkapcsolati és családon belüli erőszak kapcsán, s gyakori az áldozathibáztatás is.²⁰ A helyi önkormányzatok szintjén számos lehetőség kínálkozik a kapcsolódó információk terjesztésére, a lakosság tudatosságának növelésére, s így az erőszak megelőzésére.

Ismeretterjesztő kampányok, programok szervezése helyi szinten

A helyi szinten szervezett információs kampányok és programok – az erőszak különböző formáiról, hatásairól, a nők és férfiak közötti egyenlőségről, a nemi sztereotípiák kerüléséről, valamint az egyenlőségen alapuló, erőszakmentes párkapcsolatról – nagyban hozzájárulhatnak a megelőzéshez. Ezek lehetnek személyes jelenlétben alapuló események vagy online kezdeményezések, hogy a helyi lakosság minden rétegéhez eljussanak.

Az ilyen kampányokra és programokra jó alkalmat nyújtanak a releváns **nemzetközi és világnapok**, és az ezekhez kapcsolódó helyi kezdeményezések. Az előbbire példa a nemzetközi nőnap (március 8.), a gyűlöletbeszéd elleni nemzetközi nap (június 18.), a lányok

²⁰ Egy példa erre a 2021-ben az IKEA és a Kantar Hoffmann által készített reprezentatív kutatás, melynek eredményei az alábbi linken érhetők el: https://www.ikea.com/hu/hu/files/pdf/63/b6/63b690de/ikea_egy-biztonsagos-otthonert_kutatasi-eredmenyek_2021.pdf

nemzetközi napja (október 11.), a vidéki nők nemzetközi napja (október 15.), a nők elleni erőszak felszámolásának világnapja (november 25.), vagy a 16 Akciónap A Nők Elleni Erőszak Ellen elnevezésű kampány (november 25 – december 10.). Az utóbbi években több önkormányzat is csatlakozott a 16 Akciónap kampányhoz Magyarországon. Az ilyen kezdeményezéseket célszerű rendszeresen megszervezni.

Tájékoztató és ismeretterjesztő anyagok kidolgozása és terjesztése

A problémával kapcsolatos információk terjesztésének egy lehetséges és viszonylag egyszerű módja tájékoztató és ismeretterjesztő anyagok – például szórólapok – kidolgozása, illetve elhelyezése a helyi önkormányzat, önkormányzati intézmények, szolgáltatók, civil és egyéb szervezetek ügyfelek számára nyitva álló helyiségeiben, illetve ezen intézmények, szervezetek honlapján.

Az említett anyagok közé tartoznak a nők elleni **erőszak**, a párkapcsolati erőszak, a családon belüli erőszak **természetről**, különböző formáiról, jellemzőiről, az áldozatokra gyakorolt hatásairól szóló kiadványok.²¹ Ide sorolhatóak azok a kiadványok is, melyek azt foglalják össze, hogy **hová**, milyen hatóságokhoz, intézményekhez és áldozatsegítő szervezetekhez **fordulhatnak az áldozatok**, illetve az őket segítő, támogató személyek, illetve milyen jogi és egyéb lehetőségek állnak a rendelkezésükre. Az áldozatok számára elérhető intézményekről és szolgáltatásokról olyan tájékoztató anyagokat is ki lehet dolgozni, melyek az adott önkormányzat hatáskörében – a településen vagy a térségben – működő intézményeket és szolgáltatásokat tartalmazzák.

²¹ Erre példa lehet a civil szervezetek honlapján ingyenesen elérhető, letölthető információs anyagok: <https://nane.hu/kiadvanyok/>

Média

Az Isztambuli Egyezmény külön is nevesíti a média szerepét és felelősségét a témában. Az önkormányzatok nyomtatott és online újságjai, valamint az egyéb helyi, regionális nyomtatott és online kiadványok egyaránt fontos szerepet játszhatnak ebben a tevékenységben.

Számos nemzetközi példa van arra, hogy a nők elleni erőszak jelenségéről hogyan kell szakszerűen, az áldozatok jogait, méltóságát, biztonságát tiszteletben tartva tudósítani és kommunikálni.²² Figyelni kell például arra, hogy az illusztrációk ne traumatizálják az áldozatokat, ne erősítsék a sztereotípiákat, és arra, hogy a segítő szervezetek elérhetősége szerepeljen minden erőszakkal kapcsolatos témánál.

A nők elleni erőszak, a párkapcsolati és családon belüli erőszak problémakörének ismertetésére képzések szervezhetők a média képviselőinek, s ezekre alapozva a helyi médiumok is elfogadhatnak etikai irányelveket és szabályzatot. A helyi nyomtatott és online sajtó részt vállalhat továbbá a fent említett kampányokban és programokban, a témára vonatkozó ismeretek és anyagok terjesztésében, akár tematikus rovatok formájában.

Ígéretes gyakorlat

A NANE és Patent Egyesület több helyi önkormányzattal is együttműködött, együttműködik annak érdekében, hogy a helyi lakosság érzékenyebb legyen e társadalmi probléma iránt, illetve, hogy az áldozatok információt kapjanak arról, hova fordulhatnak segítségért.

2020-ban a budapesti XV. kerületi önkormányzat csatlakozott a 16 Akciónap A Nők Elleni Erőszak Ellen elnevezésű kampányhoz annak érdekében, hogy a kerületi lakosok több ismerethez jussanak. Figyelemfelhívó plakátok és a kerületi újság tematikus száma segítették a kampány célkitűzéseit.

2021-ben a VIII. kerületi önkormányzat csatlakozott a 16 Akciónap kampányhoz, amelynek keretében plakátok és egy áldozatoknak szóló, a helyi erőforrásokra épülő és szükségletekre reagáló szórólap készült el. Emellett tematikus programsorozat is megvalósult.

2022 őszén a III. kerületi önkormányzat szintén plakátkampánnyal hívta fel a figyelmet erre a társadalmi problémára. Ezen kívül az önkormányzat honlapján indult egy aloldal, ahol a nők elleni erőszak jelenségéről lehet információt találni, valamint arról, hogy hova fordulhatnak az áldozatok segítségért.

22 <https://nokjoga.hu/kiadvanyok-es-forrasok/ujsagiroknak/>

Oktatás

A megelőzés érdekében nagyon fontos, hogy életkoruknak megfelelő módon és formában a gyermekekhez és a fiatalokhoz is eljusson a tudás a nők elleni erőszakról, annak különböző formáiról, a nők és a férfiak közötti egyenlőség fontosságáról, a nemi sztereotípiák kerüléséről, a kölcsönös tiszteletről, az erőszakmentes konfliktusmegoldásról és a biztonsághoz való jogról.²³

A fenti témákat mind a formális, iskolai keretek között zajló, mind az informális oktatás keretében fel lehet dolgozni. A foglalkozásokat szervezők és vezetők részéről ez speciális felkészültséget és képzettséget igényel. A közoktatásban dolgozó, és az egyéb intézményekben gyermekekkel és fiatalokkal foglalkozó szakembereket képzések segítségével kell felkészíteni a foglalkozások megtartására. Ehhez érdemes igénybe venni a témában jártas civil szervezetek és szakértők tudását.

A jelenlegi rendszerben a helyi önkormányzatoknak korlátozott a mozgástere és a lehetőségei a közoktatás kapcsán. Ezért ők leginkább a gyermekeknek szóló, az iskolai kereteken kívüli programok szervezésével, illetve azok támogatásával tudnak tenni a megelőzésért. A nők elleni erőszak problémakörével foglalkozó civil szervezeteknek vannak kidolgozott programjaik, melyek meghívhatóak iskolába vagy iskolai kereten kívüli rendezvényekre. Ezek a következő témákat ölelik fel: a párkapcsolati, családon belüli erőszak megelőzése; a káros, korlátozó nemi sztereotípiák, előítéletek leküzdése; az egyenlőségen alapuló párkapcsolatok fontossága.

²³ Külön problémát jelent a nők elleni erőszak megelőzésének terén a pornóipar. A gyerekek átlagosan kilenc éves korukban találkoznak először a pornófilmmel; az ilyen filmek többségének természetes része a nők ellen elkövetett erőszak. Az oktatási rendszernek fontos ellensúlyozni azt, hogy napjainkban jellemzően a pornófilmek jelentik a fiatalok számára az elsődleges szexuális felvilágosító eszközt. <http://turnmeon.hu/wp-content/uploads/2020/12/Kapcsolodj-be-WEB-2020-spread-L.pdf>

Ilyen a NANE Egyesület Együtt Egyenlően prevenció programja²⁴ és a Patent Egyesülettel közösen szervezett Lázadó Lányok tábor.

Ígéretes gyakorlat

A NANE és a Patent Egyesület által szervezett Lázadó Lányok napközis táborban 13 és 18 év közötti lányok tanulnak olyan témákról, mint a társadalmi nemi szerepek, az egyenlő párkapcsolat és szex, illetve a párkapcsolati erőszak jelensége és annak felismerése.

Az első Lázadó Lányok tábor – amit azóta rendszeresen szerveznek az egyesületek – a II. kerületi önkormányzattal való együttműködésben jött létre, a kerületi és a kerületben iskolába járó fiatalok számára.

Szakemberek képzése, továbbképzése

Az erőszak megelőzése, az áldozatok védelme, a hatékony és szakszerű fellépés biztosítása szempontjából az egyik kulcselem az összes érintett szakember továbbképzése. Ebben számos hiányosság tapasztalható. A különböző szakmák között lényeges különbségek vannak azzal kapcsolatban, hogy mennyire része – ha egyáltalán az – a nők elleni erőszak, a párkapcsolati és családon belüli erőszak témaköre a képzési és továbbképzési rendszerüknek.

A szakemberképzés leghatékonyabb módja, ha ez a tudásanyag szervesen beépül a szakmák kötelező alap- és továbbképzésébe, megfelelő mélységben és tartalommal, az adott szakma feladataihoz igazodva. Ennek hiányát orvosolhatja, ha helyi szinten nyújtunk teret a szakemberek továbbképzésének. Továbbképzések szervezhetők a nők elleni erőszak problémájáról általánosságban, vagy külön az erőszak egy-egy formájáról (párkapcsolati erőszak, családon belüli erőszak, szexuális erőszak, szexuális zaklatás). Kulcsfontosságú,

²⁴ <https://nane.hu/szakembereknek/egyuttegyenloen/>

hogy a képzések módszertana megfelelő szemléletű legyen, az erőszak jellegzetességeire, a probléma kezelésének alapelveire, az áldozatok jogaira és biztonságára épüljön. A képzéseknek a kellő részletességűnek kell lenniük annak érdekében, hogy biztosítsák a szakszerű fellépést. A témában jártas szervezetek meghívásával, bevonásával a legcélszerűbb az ilyen képzéseket megszervezni, ezen felül a képzők képzését is biztosítani lehet.

A képzéseket meg lehet szervezni egy-egy szakmára specializáltan és vegyes, szakmaközi, intézményközi csoportoknak szólóan is. Az első esetben is javasolt az intézményközi, szakmaközi együttműködés fontosságára, megvalósítására és gyakorlatba ültetésére kitérni. A képzések értékelésére, s ennek alapján az esetleges továbbfejlesztésre hangsúlyt kell fektetni.

Helyi szinten a szakemberek körében célszerű **felmérni** a különböző szakmák **képzési** hiányosságait, valamint **igényeit és szükségleteit**, majd ennek alapján meghatározni a képzés célcsoportját és speciális tematikáját. A helyi szinten létrehozott, illetve működő szakmaközi, intézményközi együttműködési fórumok jó teret adhatnak a képzések tervezéséhez is.

Ígéretes gyakorlat

Több helyi önkormányzattal együttműködik a NANE és a Patent Egyesület annak érdekében, hogy a kerületi szociális intézmények szakemberei és a rendőrség minél szakszerűbben és hatékonyabban tudjanak válaszolni a nők elleni erőszak áldozatainak szükségleteire. Erre a példa a VIII. kerületi, XI. kerületi, VI. kerületi és a III. kerületi önkormányzattal való együttműködés. A több napos szakemberképzést egy egyéves esetmegbeszélő folyamat követi, mely során a szociális és a hatóságoknál dolgozó szakemberek a NANE és a Patent szakértőivel konkrét eseteken keresztül beszélnek át, illetve alkalmazzák a gyakorlatban a képzés során elsajátított elméleti tudást.

A helyi önkormányzatoknak szóló javaslatok összefoglaló listája:

- Köztudatformálás, információterjesztés helyi szinten
 - ◆ Ismeretterjesztő programok, kampányok szervezése (lehetőleg rendszeresen)
 - ◆ Ismeretterjesztő anyagok készítése a helyi szükségletekhez, erőforrásokhoz igazítva, és ezek folyamatos terjesztése
- A helyi média, nyomtatott és online sajtó bevonása
 - ◆ médiszakemberek képzése a témában
 - ◆ médiaetikai irányelvek elfogadása (zéró tolerancia; az áldozatok jogainak, méltóságának és biztonságának a középpontba helyezése; az áldozathibáztatás elkerülése; ismeret megosztása a segítő szervezetekről)
 - ◆ a média aktív részvétele az ismeretterjesztő programokban, kampányokban és általában az ismeretterjesztésében
- Gyermeknek és fiataloknak szóló, az erőszak megelőzését célzó helyi programok szervezése; pedagógusok, fiatalokkal dolgozó szakemberek képzése a foglalkozások levezetésére
- Szakmai képzések, továbbképzések szervezése a témában
 - ◆ Képzési, továbbképzési rendszer feltérképezése; képzési igények, szükségletek felmérése; célok, célcsoportok, módszertan meghatározása
 - ◆ A képzés megtervezése, kiemelt figyelmet fordítva az általános alapelvekre, az erőszak felismerésére, az egyes szakmák feladataira, lehetőségeire, a szakmaközi, intézményközi együttműködésre
 - ◆ A képzések megszervezése
 - ◆ A képzések értékelése, felülvizsgálata és továbbfejlesztése

AZ ÁLDOZATOK VÉDELME ÉS TÁMOGATÁSA, SEGÍTÉSE

Az Isztambuli Egyezmény rendelkezései

18. cikk – Általános kötelezettségek: az összes szerv hatékony együttműködése; az áldozatok jogai és biztonsága a középpontban; másodlagos áldozattá válás elkerülése, különös figyelem a sérülékeny csoportokra.

19. cikk – Tájékoztatás az áldozatok számára a támogató szolgálatokról és jogi intézkedésekről

20. cikk – Általános támogató szolgálatok, szolgáltatások biztosítása (jogi, pszichológiai tanácsadás, pénzügyi támogatás, lakhatás, oktatás, képzés, munkahely-keresési támogatás, egészségügyi és szociális szolgáltatások)

22. cikk – Speciális, szakosodott támogató szolgálatok, szolgáltatások biztosítása: azonnali, rövid és hosszú távú támogatás az erőszak áldozatai számára; külön szolgáltatások az erőszakos cselekmények női áldozatai és az ő gyermekeik számára.

23-25. cikk – menhelyek; telefonos segélyvonalak; nemi erőszak/ szexuális erőszak krízisközpontok működtetése

30. cikk – Az áldozatok számára kártérítés biztosítása az elkövetőtől, kártalanítás az államtól

31. cikk – Az erőszak figyelembe vétele a szülői felügyeletre vonatkozó és kapcsolattartási ügyekben; az áldozatok, gyerekek biztonsága

48. cikk – A kötelező alternatív vitarendezési eljárások tilalma

Általános kötelezettségek

Az Egyezmény számos alapvető elvet, kötelezettséget rögzít az áldozatok védelme és támogatása kapcsán. Ezeket helyi szinten is érvényre lehet juttatni.

- Biztosítani kell **az összes érintett állami szerv** – a bíróság, az ügyészség, a bűnüldöző hatóságok, a helyi és a regionális hatóságok – valamint a nem kormányzati szervezetek és egyéb érintett szervezetek és szereplők **közötti hatékony együttműködést** az erőszak áldozatainak és tanúinak védelme és támogatása céljából.²⁵
- Biztosítani kell, hogy az áldozatok védelmére, támogatására hozott intézkedések
- „a nők elleni erőszak, a párkapcsolati és családon belüli erőszak társadalmi nemi szempontú értelmezésén alapuljanak, és az áldozatok **emberi jogaira és biztonságára összpontosítsanak**;
- olyan integrált megközelítésen alapuljanak, amely figyelembe veszi az áldozatok, az elkövetők, a gyermekek és a tágabb társadalmi környezet közötti kapcsolatokat;
- a **másodlagos áldozattá válás elkerülését** célozzák meg;
- az erőszakos cselekmények **női áldozatai jogérvényesítésének megerősítését és gazdasági függetlenségét** célozzák meg;
- adott esetben lehetővé tegyék, hogy a védelmi és a támogató szolgálatok **ugyanazon a helyszínen legyenek**;
- figyelembe vegyék a **sérülékeny személyek**, ideértve a gyermekáldozatok **különleges szükségleteit**, és hozzáférhetőek legyenek e személyek számára.²⁶
- A **szolgáltatások** nyújtása **nem függhet** attól, hogy az áldozat kíván-e **feljelentést vagy vallomást** tenni az elkövető ellen.”²⁷

25 18. cikk 2. bekezdés

26 18. cikk 3. bekezdés

27 18. cikk 4. bekezdés

Minden érintett szerv hatékony együttműködése

Az előző részekben volt arról szó, hogy a szakmaközi és intézményközi együttműködést helyi szinten is lehet erősíteni, erre a célra létrehozott, működtetett szakmai fórumokkal, illetve együttműködési megállapodások aláírásával. Olyan képzést, továbbképzést is lehet szervezni, amelyen a különböző szakmák képviselői közösen vesznek részt, illetve amelyek kitérnek a szakmaközi és intézményközi együttműködésre is.

A fentieknek és az információáramlásnak az egyes esetek kezelésében is kiemelt jelentősége van. Az **esetmegbeszélő alkalmak** és mentorálás követhetik a képzéseket.

Különösen hasznosak a **szakmai szabályok, protokollok és útmutatók**, melyek meghatározzák az esetkezelés alapelveit, a jogi és egyéb lehetőségeket, az áldozatok védelmét és segítségét, támogatását szolgáló konkrét intézkedéseket, eljárásrendet, ideértve az áldozatok továbbirányítását is. Ezeket a protokollokat speciálisan az adott intézmény, szerv adottságaira – erőforrásaira és szükségleteire – kell kidolgozni, olyan módon, hogy megfelelően reagáljanak a kerületi igényekre és hiányosságokra.

Ígéretes helyi gyakorlat

A III. kerületi önkormányzattal való együttműködés keretében a NANE és a Patent Egyesület szakmai protokollt dolgoz ki az áldozatok megfelelő támogatásával és a szakmaközi együttműködésekkel kapcsolatban minden olyan intézmény számára, melyek kapcsolatba kerülnek nők elleni erőszak áldozataival.

Tájékoztatás az áldozatok számára

Az Egyezmény alapján biztosítani kell, hogy az áldozatok az általuk értett nyelven megfelelően és időben tájékoztatást kapjanak a rendelkezésre álló támogató szolgálatokról és jogi intézkedésekről. Ilyen típusú tájékoztatást, információt a helyi viszonyokra szabva, a helyben elérhető intézmények, szolgáltatások feltüntetésével is lehet nyújtani. Továbbá az elérhető intézményekről, szolgáltatásokról szóló információt be lehet építeni a kapcsolódó lakossági kampányokba, illetve egyéb tájékoztató anyagokba is. Ezzel kapcsolatban az előző részben található információk.

Az áldozatokat támogató szolgálatok, szolgáltatások

Általános szempontok, helyzetfelmérés

Az áldozatok védelmének, támogatásának egyik kulcseleme, hogy legyenek számukra elérhető szolgáltatások. A nők elleni erőszak, a párkapcsolati és családon belüli erőszak esetén egy ilyen szolgáltatás akkor a leghatékonyabb, ha szakosodott, speciális ellátást és támogatást nyújt az erőszak áldozatainak, az erőszak természetrajza és az áldozatok hatékony segítése témájában speciálisan képzett, felkészült szakemberek segítségével.

Az általános jellegű szolgáltatások is nyújthatnak hasznos információt, tájékoztatást, tanácsadást az áldozatok számára. Az itt dolgozóknak is rendelkezniük kell az alapvető információkkal az erőszak felismeréséről, az erőszak esetek beazonosításáról, az áldozatokkal való kommunikációról és bánásmódról, valamint az áldozatok hatékony továbbirányításának módjáról, rendjéről a megfelelő intézmény, hatóság, szolgáltatás elérése érdekében. Külön figyelembe kell venni, hogy az áldozatok számára megterhelő lehet, ha több, különböző intézményt, szolgálatot kell felkeresniük.

Ezért kerülni kell, illetve a minimálisan szükségesre kell csökkenteni a különböző szolgáltatások közötti többszöri továbbirányítást.

Új szolgáltatások bevezetése általában különösen erőforrás- és időigényes feladat. Arra is tekintettel kell lenni, hogy a szolgáltatás meghirdetése, a lakosság informálása is időt vesz igénybe. Az Egyezmény külön említi a menhelyeket, a telefonos segélyvonalakat és a krízisközpontokat a nemi erőszak és a szexuális erőszak áldozatai számára.

A párkapcsolati és családon belüli erőszak (a magyar szabályozásban hozzátartozók közötti vagy kapcsolati erőszak) esetén az állami ellátórendszerben léteznek elérhető szolgáltatások az áldozatok számára (Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálat - OKIT, krízisközpontok, titkos menedékházak, félutas házak). Az általános áldozatvédelmi rendszerben pedig működik az Áldozatsegítő vonal és vannak áldozatsegítő szolgálatok, illetve központok.

A helyi önkormányzatoknak kiemelkedő, központi szerepe lehet az áldozatokat segítő intézmény- és ellátórendszer működtetésében. Helyi szinten a települési, kerületi önkormányzatoknak először célszerű felmérni az áldozatok segítésének és ellátásának helyzetét. Fel kell térképezni a már meglévő, elérhető általános és speciális szolgáltatásokat, az ezzel kapcsolatos tapasztalatokat, a felmerült igényeket, szükségleteket, s ennek alapján lehet meghatározni, hogy milyen új szolgáltatásokra van szükség, s milyen szolgáltatásokat tud bevezetni, bővíteni, illetve fenntartható módon is működtetni az önkormányzat vagy annak szerződött partnerei.

Az alábbiakban néhány olyan speciális szolgáltatásra, illetve intézkedésre található példa melyeket az Egyezmény is tartalmaz, és helyi szinten is bevezethetők és alkalmazhatóak.

Speciálisan a nők elleni erőszak áldozatainak szükségleteire reagáló intézmények létrehozása

A nők elleni erőszak áldozatainak segítésében nagy előrelépést jelent, ha van helyi szinten olyan elérhető szolgáltatás, amely komplex módon reagál az áldozatok alapvető és különböző szükségleteire: elérhető például szociális munkás, jogász és pszichológus is. Az áldozatok teljesen más minőségű segítséghez jutnak hozzá egy olyan intézményben, ami kifejezetten az ő szükségleteikre reagál, és ahol a témában megfelelően képzett és tapasztalt segítőkhez fordulhatnak. Mivel a speciális áldozatsegítő központok esetében a segítő szakemberek egy intézményen belül viszik az eseteket, a közös esetkísérés is hatékonyan tud megvalósulni. Egy ilyen típusú intézmény be tud vezetni olyan egyéb szolgáltatásokat, mint például a gyermekfelügyelet, ami gyakran nehezen megoldható az áldozatok számára, vagy a trauma-feldolgozó csoport, mely azon túl, hogy nagy előrelépést jelent a traumafeldolgozás folyamatában, az áldozatok közötti kapcsolódásra is lehetőséget nyújt.

A kifejezetten az áldozatoknak rendelkezésre álló szolgáltatásokon kívül a helyi önkormányzatok létrehozhatnak olyan intézményeket, tereket is, melyek nem célzottan az erőszak problémájára hirdetnek és nyújtanak egyéni szolgáltatásokat és közösségi programokat nők számára. Az áldozatoknak sokszor jóval nehezebb egy olyan környezetben beszélni az erőszakról, ahol ismerik az elkövetőt. Emellett a nők nagyon gyakran szembesülnek olyan reakciókkal (akár a környezetüktől, akár a hatóságok, intézmények részéről), melyek hátráltatják őket a bántalmazó párkapcsolatból való kilépésben, illetve a segítségkérésben. Az erőszak látenciáját is csökkentheti egy olyan biztonságos tér, ahol a nők egymással és képzett segítőkkel kerülnek kapcsolatba, s ahol őszintén tudnak beszélni a társadalmi helyzetükből adódó nehézségekről, problémákról, mint például a háztartási,

gondoskodási feladatok terhe vagy akár az őket ért erőszak. Az, hogy a nők beszélnek az őket érő erőszakról, s ezt biztonságos, értő közegben tehetik, első lépés ahhoz, hogy segítséget kérjenek és megfelelő támogatást kapjanak.

Lakhatás biztosítása az áldozatok számára

Magyarországon a lakhatási krízis a párkapcsolati, családon belüli erőszak elől menekülő nőket fokozottan érinti. Ők gyakran a lakhatás megoldatlansága miatt nem tudnak tartósan elmenekülni a bántalmazó párkapcsolatból, vagy mennek vissza a bántalmazóhoz. Nemcsak a rövid távú, hanem a hosszú távú lakhatás is gondot okoz számukra. A lakhatás kérdése alapvető szükséglet, melynek kielégítése fontos ahhoz, hogy az áldozatok egyéb problémáira fókuszálni lehessen.

Magyarországon az áldozatok számára alapvetően intézményi lakhatási szolgáltatások elérhetőek, de ezek is szűkösön. Gyakran szakmailag nem indokolt, hogy az áldozatok intézményi keretek között éljenek, de az önálló, intézményen kívüli lakhatásukhoz, elhelyezésükhöz nem elérhető támogatás.

A fentiek miatt különösen fontos lenne, hogy az önkormányzatok prioritásként kezeljék az olyan lakhatási programok kidolgozását az önkormányzati lakásállományra építve, amelyek a nők elleni erőszak áldozatainak szükségleteire válaszolnak.²⁸ Az áldozatok lakhatását az önkormányzati szinten különböző módokon lehet megoldani, támogatni. Ide tartozhat az áldozati státusz prioritásként kezelése a bérlakások kiutalásához felállított pontrendszerben; a családok átmeneti otthonai, az anyaoththonok

28 A Dés Fanni, Pósfai Zsuzsanna által írt Nők és lakhatás. A nők speciális szükségleteire válaszoló lakhatási megoldások című kiadvány részletes elemzést ad és javaslatokat tartalmaz a témában: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/17396.pdf>

– külső – férőhelyeinek bővítése; a bérlakások felhasználása olyan speciális lakhatási programokban, melyek kifejezetten a nők elleni erőszak áldozatainak szükségleteit célozzák meg; vagy lakásügynökségek létrehozása, amelyekben a nők elleni erőszak áldozatai is célcsoportként szerepelnek.²⁹

Ígéretes helyi gyakorlat

Az egyedülálló anyák közül sokan erőszak áldozatai. Az átmeneti lakhatást nyújtó intézményekben is felülreprezentáltak azok a nők, akik a bántalmazó partnerük elől menekültek. Ezért is fontos, hogy több fővárosi és Budapesten kívüli, helyi önkormányzat is speciális célcsoportként vette fel a bérlakások kiutalásához használt pontrendszerbe az egyedülálló anyákat és az átmeneti lakhatást nyújtó intézményekből kikerülő nőket.

Információs segélyvonal

A nők elleni erőszak áldozatai sokszor nem kapnak semmilyen információt arról, hogy mi a teendő abban az esetben, ha erőszak áldozatává válnak, hova fordulhatnak segítségért, milyen lehetőségeik vannak. Egy önkormányzat által működtetett, anonim információs vonal könnyen elérhetővé tenné számukra ezeket az információkat. Egy ilyen vonal célzottabb, pontosabb tájékoztatást tud adni az áldozatoknak a helyi szinten elérhető segítségről, míg az országos segélyvonalak ilyen típusú információt sok esetben nem vagy nehezebben tudnak biztosítani.

29 A lakhatással kapcsolatos javaslatokra további információ elérhető: <https://nane.hu/szakembereknek/onkormanyzatok/>
<https://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/17396.pdf>

Közös intézményi adatbázis helyi szinten

A különböző hatóságok és intézmények gyakorlatában gyakran felmerül az a probléma, hogy nincs elérhető információjuk az áldozatok számára elérhető szolgáltatásokról és lehetőségekről, ideértve a menekülés esetén elengedhetetlenül fontos tudást: a szabad intézményi férőhelyek számát. Egy intézmények közötti közös adatbázis létrehozása fontos lépés lenne a nők elleni erőszak áldozatainak hatékonyabb és koordináltabb segítése és a helyi, kerületi önkormányzatokban dolgozó szakemberek munkájának megkönnyítése terén.

A családok átmeneti otthonainak és az anyaotthonoknak a férőhelyeit egységes rendszerben áttekintő közös adatbázis lehetővé tenné, hogy a családsegítő központok és más segítő szervezetek lássák, melyik intézménynél van szabad férőhely kerületi, járási vagy akár fővárosi, vármegyei szinten, és hol tudnak érdeklődni egy-egy nő elhelyezésével kapcsolatban. Jelenleg az elhelyezések során gyakori, hogy csak hosszas telefonálás árán lehet szabad férőhelyet találni, s nagyon sokat számítanak az egyes intézményekben dolgozók közötti személyes kapcsolatok. Ezt orvosolná egy egységes rendszer, adatbázis, amelyet a főváros vagy egy-egy vármegye szintjén könnyen ki lehetne alakítani.

Az áldozatok anyagi, pénzügyi támogatása

A párkapcsolati erőszak esetében az anyagi akadályok gyakran hosszú ideig, évekig hátráltatják a nőket abban, hogy elhagyják bántalmazó partnerüket, különösen akkor, ha közös gyerekek is vannak. A nemzetközi tapasztalatok és példák azt bizonyítják, hogy az áldozatok számára a szükségleteikhez igazodó, rugalmas pénzügyi támogatások nagyon hasznosak, sokat segíthetnek és gyakran életmentők lehetnek a bántalmazó párkapcsolatból történő meneküléskor is. A rugalmas

pénzügyi segély az áldozat éppen felmerülő szükségleteit támogatja egy bizonyos összeghatáron belül. Ez azért is előnyös, mert jóval költséghatékonyabb, mintha egy előre meghatározott összeget kapnának az áldozatok.

Ha az önkormányzatnak van lehetősége ilyen eseti pénzügyi támogatások nyújtására, az nagyban segítheti az áldozatok helyzetét.³⁰

Az áldozatok számára kártérítés és kártalanítás biztosítása

Az Isztambuli Egyezmény külön előírásokat tartalmaz arra nézve, hogy az áldozatoknak joga van az elkövetőtől kártérítést, az államtól pedig kártalanítást igényelni. Magyarországon több tényező is nehezíti az ezzel kapcsolatos igények érvényesítését, amit ilyen perek alacsony száma is bizonyít.³¹

A helyi szintű fellépésben is indokolt külön figyelmet szentelni ennek a lehetőségnek. Külön tájékoztatás nyújtható ez ügyben az áldozatok számára, és ez az ismeret beépíthető a szakemberképzések tematikájába és a szakmai protokollokba.

Az áldozatok védelmét, biztonságát szolgáló módszerek, intézkedések

Az Egyezményben több olyan rendelkezés található, amelyet helyi szinten, az egyes esetek kezelése kapcsán is különösen fontos szem előtt tartani, s a gyakorlati tapasztalatok is alátámasztják ezek kiemelt szerepét.

30 <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/17396.pdf>

31 https://www.patent.org.hu/dokumentumok/Kutatasi_beszamolo_VICO_2022.pdf

Az erőszakos előzmények figyelembevétele a szülői felügyeletre vonatkozó és kapcsolattartási ügyekben

Az Egyezmény alapján biztosítani kell, hogy a szülői felügyeleti jogra és a gyermekkel való kapcsolattartási jogra vonatkozó határozatok meghozatalakor figyelembe veszik az erőszakos cselekményeket. Biztosítani kell továbbá, hogy a kapcsolattartási jog vagy a szülői felügyeleti jog gyakorlása ne veszélyeztesse az áldozat vagy a gyermekek jogait és biztonságát.³²

A gyerekek közvetlenül és közvetetten is célpontjai lehetnek a párkapcsolati, családon belüli erőszaknak. Az erőszaknak súlyos következményei, negatív hatásai vannak rájuk nézve.³³ Az Egyezmény ezért kimondja, hogy a gyerekeket áldozatnak kell tekinteni akkor is, ha nem közvetlen elszennvedői, de tanúi az erőszakos cselekményeknek.

Párkapcsolati erőszak esetén, a felek különválása után a gyermekkel való kapcsolattartás eszközt jelent a bántalmazó számára az erőszak folytatására. Az erőszakos előzmények, cselekmények vizsgálatának elmulasztása, ezek figyelmen kívül hagyása vagy súlyosságának, az áldozatokra gyakorolt hatásának alábecsülése komoly probléma Magyarországon a gyermekelhelyezésre, kapcsolattartásra vonatkozó eljárásokban³⁴. Ezt bizonyítják a kutatások, a gyakorlati tapasztalatok, és a nagy nyilvánosságot kapó, gyerekáldozatokkal járó ügyek is.

A helyi szintű fellépésben indokolt külön figyelmet szentelni ennek a problémának, mind az együttműködési fórumokon, mind a szakemberképzések tematikájában. A szakmai protokollokban javasolt külön teret adni a témának, és az áldozatok biztonsága érdekében biztosítani kell a hatékony és szakszerű intézkedést.

32 31. Cikk

33 https://nane.hu/wp-content/uploads/gyerekek_2022_web.pdf

34 <https://nokjoga.hu/wp-content/uploads/kapcsolattartas-kenyszerlathatas-szorolap-2014-a4.pdf>

A kötelező vitarendezés - mediáció - tilalma

Az Isztambuli Egyezmény tiltja az alternatív vitarendezési eljárások kötelezővé tételét – ideértve a közvetítői eljárást és a békéltetést is –, a nők elleni erőszak és családon belüli erőszak esetén.

A párkapcsolati, családon belüli erőszak egyik fő jellemzője, hogy az áldozat és az elkövető között hatalmi hierarchia van, az elkövető az erőszak révén gyakorol hatalmat, uralmat az áldozat felett. Ezért elkövető és áldozat nem tekinthetők azonos lehetőséggel rendelkező, egyenrangú feleknek. Ezért a felek egyenrangú helyzetére és a közös felelősségvállalásra épülő mediáció több szempontból is káros és veszélyes lehet az áldozatokra nézve. Egyrészt relativizálja az elkövető felelősségét az erőszak elkövetésében, az áldozatokat pedig újratraumatizálja. Másrészt olyan egyezség létrejöttéhez vezet, amelyben nem garantált az áldozat befolyástól, nyomásgyakorlástól mentes szabad akarata.³⁵

A magyar gyakorlatban is számos esetben tapasztalható a mediáció alkalmazása párkapcsolati, családon belüli erőszak eseteiben. A helyi szintű fellépésben indokolt külön figyelmet szentelni a mediáció problémájának, mind az együttműködési, esetmegbeszélő fórumokon, mind a szakemberképzések tematikájában, mind a szakmai útmutatók, protokollok talmának meghatározásában. Ennek egyik alapvető feltétele, hogy az erőszak esetek azonosítva legyenek, és a szűrés eredménye alapján lehessen meghatározni a megfelelő intézkedéseket, s tilalmazni a mediációt.

35 <https://nokjoga.hu/wp-content/uploads/flyer-mediacio.pdf>

A helyi önkormányzatoknak szóló javaslatok összefoglaló listája:

- Általános alapelvek meghatározása, alkalmazása
 - ◆ az áldozatok emberi jogainak és biztonságának szavatolása; másodlagos áldozattá válás megelőzése
- Hatékony, szakmaközi együttműködés biztosítása
 - ◆ Szakmai szabályok, protokollok, útmutatók kidolgozása, alkalmazása
 - ◆ Esetmegbeszélés, mentorálás szervezése, adott esetben a képzésekhez kapcsolódva
- Tájékoztatás, információ az áldozatok számára, lehetőleg a helyi sajátosságokra szabva
- Speciális áldozatsegítő, támogató szolgáltatások bevezetése, működtetése
 - ◆ Helyzetfelmérés, szükségletfelmérés
 - ◆ A helyi sajátosságokon, igényeken, szükségleten alapuló szolgáltatások bevezetése, működtetése
 - Specializált, szakosodott szolgáltatások
 - Lakhatási támogatás
 - Rugalmas, szükségletalapú pénzügyi támogatás
 - Az áldozatok számára kártérítés és kártalanítás
- Speciális problémák kezelése (képzésekben, protokollokban, szakmaközi együttműködésekben)
 - ◆ Az erőszak figyelembevétele a szülői felügyelet, kapcsolattartás rendezése során
 - ◆ Mediáció tilalma az erőszak esetekben

AZ ELKÖVETŐK FELELŐSSÉGRE VONÁSA: ELJÁRÁSOK***Az Isztambuli Egyezmény rendelkezései***

49. cikk – Általános kötelezettségek: a nyomozásokat és bírósági eljárásokat indokolatlan késedelem nélkül folytassák le, a büntetőeljárás minden szakaszában figyelembe véve az áldozat jogait. A bűncselekményekkel kapcsolatban hatékony nyomozásra és büntetőeljárásra kerüljön sor.

50. cikk – Azonnali reagálás, megelőzés, védelem: a bűnüldöző hatóságok haladéktalanul és megfelelő módon reagáljanak az erőszak minden formájára - biztosítsanak megfelelő és azonnali védelmet az áldozatoknak. Ezek a hatóságok haladéktalanul és megfelelő módon kapcsolódjanak be az erőszak minden formájának megelőzésébe és az azokkal szembeni védelembe (pl. a megelőző operatív intézkedések alkalmazása és a bizonyítékok gyűjtése).

51. cikk – Kockázatértékelés, kockázatkezelés: minden érintett hatóságnak értékelnie kell az emberi életet fenyegető kockázatokat, a helyzet súlyosságát és az erőszak ismételt elkövetésének kockázatát a kockázatok kezelése, illetve szükség esetén koordinált biztonság és támogatás céljából. A lőfegyverbirtoklás, fegyverhez való hozzáférés kellő figyelembe vétele.

56. cikk – Védelmi intézkedések: az áldozatok jogainak és érdekeinek védelme, ideértve a tanúként felmerülő szükségleteiket is, a nyomozás és a bírósági eljárás minden szakaszában

57. cikk – Jogi segítségnyújtás: az áldozatok számára a jogsegélyhez és jogi segítségnyújtáshoz való jog biztosítása

Az Egyezmény szerint az eljárások során különösen az alábbi **védelmi intézkedéseket** célszerű megtenni:

- az áldozatok, a családtagjaik és a tanúk számára védelem biztosítása a megfélemlítéssel, a megtorlással és az ismételt áldozattá válással szemben;
- az áldozatok tájékoztatása az elkövető szökéséről, illetve szabadon bocsátásáról – legalább akkor, amikor ők és családtagjaik veszélyben lehetnek;
- az áldozatok tájékoztatása a jogaikról és a rendelkezésükre álló szolgáltatásokról, a nyomozás vagy az eljárás menetéről, az eljárásban betöltött szerepükről, a panaszukat követő intézkedésekről, az ügyük kimeneteléről;
- annak biztosítása, hogy az áldozatokat meghallgassák, bizonyítékokat szolgáltatthassanak, közvetlenül vagy közvetítő segítségével közölhessék véleményüket, szükségleteiket és aggályait, és ezeket figyelembe vegyék;
- megfelelő támogató szolgáltatások kialakítása az áldozatok számára, hogy jogaiknak és érdekeiknek kellően hangot adhassanak, és ezeket figyelembe vegyék;
- az áldozatok magánéletének és képmásának védelme érdekében intézkedések meghozatala;
- annak biztosítása, hogy az áldozatok és az elkövetők lehetőleg ne kerüljenek kapcsolatba a bíróság és a bűnüldöző hatóságok helyiségeiben;
- független és hozzáértő tolmács biztosítása az áldozatok részére;
- az áldozatok számára lehetőség biztosítása, hogy tanúvallomást tegyenek, anélkül, hogy jelen kellene lenniük, vagy legalább a feltételezett elkövető jelenléte nélkül (megfelelő kommunikációs technológiák révén).³⁶

Az Egyezmény fenti szabályai elsősorban a büntetőeljárás szereplőire, a rendőrségre, az ügyészségre és a bíróságra vonatkoznak. Az e szakmáknak szóló képzésekbe, továbbképzésekbe, valamint protokollokba, szakmai útmutatókba mindenképpen célszerű beépíteni az Egyezmény elvárásait. Az eljárások késedelem nélküli lefolytatása, az áldozatok jogainak figyelembevétele, a hatékony nyomozás és eljárás, a megelőző intézkedések és az egyéb védelmi intézkedések meghozatala ugyanakkor más intézmények, szereplők bevonását, közreműködését is igényli, igényelheti. Ezt a helyi szintű együttműködések nagyban segíthetik.

Kockázatelemzés, kockázatkezelés

Az Egyezmény kockázatértékelésre és kockázatkezelésre vonatkozó szabályai az összes érintett hatóságra vonatkoznak. Az emberi életet fenyegető kockázatokat, a helyzet súlyosságát és az erőszak ismételt elkövetésének kockázatát minden ilyen hatóságnak értékelni kell, s ennek alapján kell meghozniuk a megfelelő kockázatkezelési és védelmi intézkedéseket.

A kockázatértékelésre számos nemzetközi jó példa áll rendelkezésre. Magyar nyelven is elérhetők kockázatértékelő kérdőívek (a NANE Egyesület munkája során használja is ezeket).³⁷ Néhány hatóságnak, intézménynek – így a rendőrségnek – végeznie kell bizonyos kockázatfelmérést, kockázatelemzést, azonban ez sok esetben nem standardizált, hanem esetleges. A használt módszerekről és kérdőívekről gyakran nem elérhető információ. A gyakorlat és az áldozatok tapasztalatai azt mutatják, hogy az esetek többségében sem formális, sem informális kockázatelemzésre nem kerül sor.³⁸

37 Ilyen például a NANE Egyesület által alkalmazott, az USA-ban, Minnesotában kifejlesztett "Nagy 26" kérdőív, ami elérhető magyarul: <https://nane.hu/wp-content/uploads/kockazatfelmero-kerdoiv-26.pdf>

38 https://nane.hu/wp-content/uploads/Nok-elleni-eroszak-a-jarvany-idejen_Magyarorszag-i-korkep_RISKFREE-2022.-december.pdf

A kockázatértékelés és -kezelés alkalmazása nem tekinthető általános, bevett gyakorlatnak.

A kockázatértékelésre és -kezelésre helyi szinten is kidolgozhatók és alkalmazhatók kérdőívek, eljárások és intézkedések. A kockázatelemzés és -kezelés sikeressége szempontjából kulcsszerepe van a szakma- és intézményközi együttműködésnek, a különböző szereplők közötti információáramlásnak és közös esetkezelésnek.

Ígéretes helyi gyakorlat

A Vodafone a nők biztonságáért program a Vodafone Magyarország Alapítvány, a NANE Egyesület, a Budapesti Rendőr-főkapitányság, több budapesti kerületi rendőrkapitányság valamint a Top Cop Security Zrt. és az iData Műszaki Informatikai Kft. együttműködésével valósult meg a 2010-es évek első felében. A program keretében olyan nők, akik hosszú ideje voltak kitéve bántalmazásnak jelenlegi vagy volt partnerük részéről, illetve fennállt a lehetősége, hogy veszélybe kerülhetnek, egy mobil vészjelző készüléket kaptak. A készülékről leadott riasztás az érintett kerületi rendőrkapitánysághoz érkezett, ahol azt prioritásként kezelték. A programba bevont áldozatok esetén a veszélyesség felmérése kockázatelemző kérdőívek segítségével történt.

Jogi segítségnyújtás

A nők elleni erőszak különböző formái a legtöbb esetben bűncselekménynek minősülnek. Amennyiben az erőszak miatt indul büntetőeljárás, az áldozatoknak gyakran évekig elhúzódó perekben kell részt venniük. Családon belüli, párkapcsolati erőszak esetén az erőszak, a bűncselekmények jellemzően azután is folytatódnak, miután

az áldozat elmenekült. Sőt, a párkapcsolati erőszak természetrajzából fakadóan az elkövetők a szakítás után sokszor még erőszakosabbá válnak, s zaklatják a volt partnerüket. Gyakoriak a gyermekelhelyezésre, kapcsolattartásra vonatkozó bírósági, hatósági ügyek és az erőszakos partner által a zaklatás részeként indított különböző perek és eljárások, mint például a becsületsértési perek. Az áldozatok helyzetét súlyosbítja, hogy az ügyekben eljáró szakemberek, jogalkalmazók sok esetben nem rendelkeznek megfelelő képzettséggel, felkészültséggel az erőszak természetrajza és a hatékony, szakszerű fellépés kapcsán, illetve áldozathibáztató a hozzáállásuk.

A nők elleni erőszak, párkapcsolati és családon belüli erőszak áldozatainak alapvető szükséglete, hogy a bírósági, hatósági ügyekben jogi segítséget kapjanak, akár tanácsadás, akár jogi képviselő formájában, abban az esetben is, ha anyagi lehetőségeik korlátozottak, de olyan esetekben is, amikor nem tekinthetők rászorultnak, vagy az állam által biztosított ingyenes jogi segítséghez³⁹ egyéb ok miatt nem jutnak hozzá, ugyanakkor arra szükségük van. Ugyanilyen fontos, hogy az áldozatokat támogató jogász megfelelően képzett legyen mind az erőszak természetrajza, mind a nők elleni erőszakkal kapcsolatos jogszabályok, jogi eljárások és joggyakorlat terén, hogy valóban és szakszerűen tudja támogatni az érintettet.

A megfelelő jogsegély biztosításáról a helyi önkormányzatok is gondoskodhatnak. Ez önálló szolgáltatásként is tud működni. Ideális esetben ez komplex, integrált – jogi, pszichológiai és szociális segítséget is magában foglaló – ügyféllátási munka keretében biztosítható, ahol az erőszak áldozatai egy helyen kapják meg mindazt a támogatást és segítséget, amelyre fizikai, lelki, szexuális és anyagi biztonságuk kiépítéséhez szükségük van.⁴⁰

39 A jogi segítségnyújtásról szóló 2003. évi LXXX. törvény tartalmazza az állam által a jogi segítségnyújtás keretében biztosított támogatás formáit és ezek igénybevételének feltételeit, <https://njt.hu/jogszabaly/2003-80-00-00>

40 Erre példa a NANE és a Patent Egyesület által közösen működtetett integrált ügyféllátás modellje.

A helyi önkormányzatoknak szóló javaslatok összefoglaló listája:

- Az áldozatok védelmének biztosítása az eljárások során
 - ◆ az áldozatok jogainak figyelembevétele, megfelelő és azonnali védelem biztosítása számukra
 - ◆ az eljárások késedelem nélküli lefolytatása
 - ◆ hatékony nyomozás és büntetőeljárás
- Kockázatértékelés, kockázatkezelés minden érintett hatóságnál
 - ◆ Helyzetfelmérés
 - ◆ Kockázatelemzés, kockázatértékelés módjának, rendjének kidolgozása (kérdőívek)
 - ◆ A kockázatkezelés rendjének, a meghozható, meghozandó intézkedéseknek a kidolgozása
 - ◆ A kockázatelemzés, kockázatkezelés beépítése a szakemberképzésekbe, protokollokba, esetmegbeszélésekbe
- Jogi segítségnyújtás biztosítása
 - ◆ A jogászok speciális képzése az erőszak természetrajzáról, a kapcsolódó jogszabályokról, joggyakorlatról

© NANE Egyesület – PATENT Egyesület

Budapest, 2023

NANE
NŐK A NŐKÉRT EGYÜTT
AZ ERŐSZAK ELLEN EGYESÜLET

**PAT
ENT**
♀